

זבחים כג ADDENDUM

משה שווערד

א. שערים מצויינים בהלכה

כהן טמא שרץ שפיר עובד בקרבן צבור עי"ש.
[ושכ"ה בשטמ"ק השמטות בשיטת רש"י]. וכן מוכח
בתוס' לעיל (יו: סוד"ה קסבר). אמנם עי' בקרן
אורה (סוד"ה ולדברי) שמבואר מהרמב"ם (ביא"מ
פ"ד הי"ב) שכהן טמא שרץ אינו עובד בקרבן
צבור, ועי"ש מה שתמה על הרמב"ם.

קסברי זקני דרום וכו'. מלשון קסברי משמע
שרץ זקני דרום ס"ל כן. וכ"כ בזבח
תודה דאנו לא מקישים מכפרים למתכפרין, אלא

ב. איזהו מקומן מסכת זבחים דף כב עמוד ב

מקום שנשמא בעלים במת שאין משלחין קרבנותיהן וכו' קסברי זקני דרום טמא מת נמי משלח קרבנותיו - הנה
בפשטות הסוגיא מבואר דמחלוקתם אם טמאי מתים משלחים קרבנותיהם הוא לענין קרבן פסח בלבד, אבל
הרמב"ם ביאמ"ק ב. יב. פסק דכל הקרבנות אין טמא מת משלח קרבנותיו, וכתב שם הכס"מ דפסק כר"ל דסוגיין
ולא כזקני דרום, וזה כנגד פשטות הסוגיא וכנ"ל - ע' בזה בשו"ת מנחת ברוך סי' כב, וע"ע ח"י הגר"ח הלוי הל' קרבן פסח פ"ו.

ג. שערים מצויינים בהלכה

תלמוד לומר תכוסו הכתוב שנה עליו לעכב.
כתבו התוס' במס' מנחות (לח. ד"ה ואם)
דדבר זה אינו נוהג אלא בקדשים. אך התוס'
בפסחים (יא. ד"ה קוצרין) כתבו דאיכא מילי טובא
דבעינן שישנה עליו הכתוב לעכב כגון קדשים,
והאריכו מזה ביד מלאכי (סי' תריח) ובברכ"י (יו"ד
סי' ערב-ח) ויד דוד (מנחות שם) ובשד"ח (מער' ש
כלל נא) וחזו"א (נגעים סי' יב סק"כ) עי"ש. עוד כתבו
התוס' ביומא (לט: ד"ה דתנא) דגם שנה עליו
הכתוב לעכב לא מהני אם לא כתב רחמנא בלשון
ציווי, והביאו ראיה מבבב"ב, דאם לא בלל כשר,
אע"ג דתנא ביה קרא כמה זימנין בלילה [תריסר
זימני - תוס' מנחות יח: ד"ה ואמר]. ועפ"י זה י"ל
דאע"ג דכתיב במכסת נפשות ללמד שאין הפסח
נשחט אלא למנוייו, מ"מ היה מקום לומר דאם
שחט שלא למנוייו, הוא רק כעובר על המצוה
וכשר, להכי שנה הכתוב לעכב, דכתיב תכוסו,
ודוקא בלשון ציווי, ועי' באור הישר. [ועי' בתוס'
לעיל (ה. סוד"ה אימא) מהיכא ילפי' דבעי' שנה עליו
הכתוב לעכב. ועי' מזה באתון דאורייתא (כלל יב) וחזו"א
(נגעים שם). ועי' במסורת הש"ס (פסחים סא.) שציין
לכמ"ק דאמרו שנה עליו הכתוב לעכב. והנה בחי'
הריטב"א (יומא נג. ד"ה חד) מבואר דלא אמרינן שנה עליו
הכתוב לעכב אלא במידי דליכא לאו, אבל היכא דאיכא

לאו ממילא משמע עיכובא, ולא בעינן שישנה עליו הכתוב
לעכב, ועי' מה שהקשו עליו בשעה"מ (ק"פ פ"א) ובשו"ת
חת"ס (או"ח סי' קכד ד"ה ואשר). וע"ע בשו"ת חת"ס
(חו"מ סי' רד). ועי' גם ביד מלאכי (סי' תריס) בשם
המהרש"א (פסחים סא.), וע"ע בשו"ת שו"מ (מהד"ק ח"ב
סי' מב) ובשד"ח (מער' כ כלל סה) ודבר אברהם (ח"ב סי'
כא) וקהלת יעקב (פסחים סי' מו, וזבחים סי' ה) שהאריכו
בשיטת הריטב"א. ואם זה דוקא במידי שהוא לצורך מעשה
הקרבן עצמו כשחיטה וכיו"ב, עי' בשד"ח הנ"ל].

ד. איזהו מקומן מסכת זבחים דף כג עמוד א

והא כתיב איש לפי אוכלו, למצוה - עי' חי' הגרי"ז א"כ מה צריך לריצוי ציץ בפסח כדלקמן הא אכילת פסחים לא מעכבא, ועע"ש בשם הגר"ח מה שייך כלל ריצוי ציץ על פסול טומאה בפסח וע"ע חי' הגר"ח הלוי ביאמ"ק ד.ו.

ה. יד בנימין

דף כ"ג בגמ' מיתיבי מפני שאמרו נזיר ועושה פסח הניץ מרנה על טומאת דם ואין הניץ מרנה על טומאת הגוף במאי אילימא בטומאת שרץ וכו'. נ"צ למאי דס"ל השתא דמייירי בטומאת צעלים וכדפירש"י ז"ל, יש לתמוה טועא דא"כ האין מיתוקמא בטומאת שרץ הלא גבי נזיר אינו מעכבו מלשלו קרבנותיו אלא בטומאת מת וכדכתיב וכי ימות עליו וגו', וכבר עמד בזה בשטמ"ק יעו"ש ט. ולכאוף לפי המצואר בחוס' נזיר שילהי פ' ג' מיין (בשם הירושלמי) דנזיר קפיד קרא שיצא קרבנותיו בטהרה אף היכי שאינו סותר א"ש דלכך יש מקום לומר דגם בטומאת שרץ נריכים לריצוי ציץ ודו"ק, ועי' היטב מה שהבאנו לקמן בסמוך בשם החזו"א לנזיר סי' סקי"ג.

• שטמ"ק אות ד'

ו. שערים מצויינים בהלכה

הכא במאי עסקינן כגון שנטמא כהן בשרץ. הקשה בטהרת הקודש, דא"כ דכוותיה בטומאת דם דקתני שהציץ מרצה, ג"כ מיירי אפילו נטמא הדם בשרץ, ואמאי הא הציץ אינו נושא אלא עון שהותר מכללו במקום אחר, וטומאת שרץ לא הותר גם בצבור לזקני דרום, ונשאר בקושיא. ועי' בצאן קדשים בסמוך (ע"ב תוד"ה לאו) דדם נמי הותרה בצבור, כיון דכהנים היו טמאים נטמא הדם ג"כ, אבל בדם גופא שנטמא לא מצינו דהותרה בצבור.

ז. שערים מצויינים בהלכה

נטמא טומאת התהום הציץ מרצה. במס' פסחים (פא:) אמרי' איזהו טומאת

התהום, כל שלא הכיר בה אדם בסוף העולם, הכיר בה אחד בסוף העולם אין זה טומאת התהום. ופרש"י (סוכה כא: ד"ה מפני) והיא נעלמת מבני אדם כאילו היתה בתהום. ומזה הביא ראיה בשו"ת תורה לשמה (סי' שפ) דאליהו יש לו דין מלאך גמור גם כשהוא מלובש בגוף בעוה"ז, דהנה אליהו ודאי הוא מכיר בטומאת התהום, ואם נחשב כבני אדם א"כ בהיותו בעוה"ז ליכא דין טומאת התהום, שהרי איכא אחד שמכיר בה, אע"כ שיש לו דין מלאך גם כשהוא מלובש בעוה"ז, ולכן אין הכרתו מעכבת דאינו בכלל בני אדם. ולכאורה יש לדחות עפ"מ ש"כ רש"י במס' שבת (קח.) מאי אם יבא אליהו ויאמר, היתר ואיסור אין תלוי בו, דתורה לא בשמים היא, אמנם עי"ש בדברינו (ד"ה מאי) ובמס' סנהדרין (יט. ד"ה נעץ) שיש המחלקים דבספק במציאות שומעין לאליהו. ועי' בתרומת הדשן (סי' קב) שאין אשת אליהו אסורה להנשא שנא' באשת איש (אח"מ כ"י) "אשת רעהו" ולא אשת מלאך, שהוא כולו רוחני, וכ"כ בדרכי משה (אהע"ז סי' יז סק"ה) וב"ש שם (ס"ק יא). ובשו"ת חת"ס (ח"ו סי' צה ד"ה אכל) כתב, כשהוא בא לעוה"ז מלובש בגוף הקדוש אז הוא ככל אדם מחכמי ונביאי ישראל, ויש לו דין ככל בני"י, אך כשמתגלה בנשמתו כמו ביום המילה, אז אינו מחויב במצות, במתים חפשי כתיב, ואז הרי הוא מלאך, אע"פ שלומד תורה ומגלה דינים אין לקבוע הלכה עפ"י דבריו, והו"ל כמו חלום ורוח נבואה, ואין משגיחין בבת קול, עי"ש. נוזה דלא בהתורה לשמה. ועי' בדברינו במס' ב"מ (קיד: ד"ה מ"ט) שהארכנו בזה.

ח. שערים מצויינים בהלכה

דף כג: הא אינו נושא אלא עון טומאה שהותרה מכללה בצבור. במס' יומא

(ז) פליגי ר"י ור"ש בריצוי הציץ, אם מרצה רק בעודו על מצחו של כה"ג, או תמיד מרצה, וכתב בשו"ת בית הלוי (סי' ג) דמן הסברא נראה דלמ"ד דאינו מרצה ורק בעודו על מצחו, בעינן שיהא לבוש כל הבגדים, דהא אמרינן אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם, א"כ גם אם ילבש הציץ לבד לא הוי כה"ג והוי כזר שלבש הציץ, ועי"ש שהביא סמוכין לזה, ומבאר בזה גם שיטת הרמב"ם (סוף הל' כלאים), כיון שהוא פסק (ביאמ"ק פ"ד ה"ח) שאין הציץ מרצה אלא כשהוא על מצחו עי"ש. וכבר כתב כל זה הגאון מהאמבורג בעל ושב הכהן בספרו שאלת הכהנים תורה למס' ערכין (ג:), ומ"מ התוס' במס' יומא (טז. ד"ה בגדי) לא ס"ל כן. [ועי' בתוס' ישנים יומא (ז: ד"ה אלא). ועי"ש בבית הלוי (אות ה) שדחה הראיה מתוס']. והובא בקצרה בדבר אברהם (ח"ב סי' כבד). ועי' במשך חכמה (תצוה כח-כט).

עי' ברש"י (יומא ז: פסחים עז: סנהדרין יב:) דזמן הריצוי הוא בשעה שאירעה טומאה על הקרבן. והיד רמה (סנהדרין שם) השיג עליו, דבשעת הטומאה מאי ריצוי איכא, אלא מסתברא בשעת הקרבה קאי, דמרצה על הקרבן שנטמא ברצון וכו'. וכן הקשה בגבורות ארי על פרש"י.

ומגמ' כאן משמע דציץ מרצה דוקא על טומאת מת שהותרה בצבור ולא על שאר הטומאות. אמנם עי' במנחת ברוך (סי' קו) שהוכיח באריכות שהציץ מרצה על כל הטומאות. [והפר"ח (אור"ח סי' תרע) מיישב קושיית ביאור הרא"ם לסמ"ג ה' חנוכה, בהא דהצריכו לשמן טהור בנס חנוכה, די"ל דדוקא טומאת מת הותרה בציבור, ולא טומאות זיבה ונכרים, ומגמ' כאן יש ראייה לדבריו, והמנח"ב האריך לדחות שיש לחלק בין טומאת גברי לטומאת קדשים עי"ש].

• ספר דבר שמואל- פסחים עז

עודה על מצחו מרצה. עי' שפ"מ פ"ד ביאת מקדש כ"ה [יט. ד.] ובא"ש שם, ובמ"ש רש"י ד"ה צין שישנו על מלחו בשעה שאירע טומאה בקרבנות, הקשה על זה בגבורות ארי (דף ז' ע"ב ד"ה לין) דמלד הסברא בעיקר היא הסקרה ואם בשעת הקרבה ישנו על מלחו מלכא אע"ג דשעה שאירע הטומאה לא הוי על מלחו, ועי' מה שחירן בזה בחי' הגר"ז למס' נזיר אות מ' צענין רלוי לין (עמ' ק"פ).

• הגרי"ז על מסכת נזיר דף נד ע/א

שיטת רש"י היא שצריך שיהא הציץ עליו בשעה שנטמא הדם, ובגבורת ארי הקשה, הרי ריצוי ציץ שייך רק לזריקת הדם ולא לטומאת הדם, וצ"ל דודאי ס"ל לרש"י שצריך שיהא הציץ עליו בשעת זריקה וזה ריצוי הציץ, אלא שס"ל לרש"י שגם בשעת טומאת הדם צריך לריצוי ציץ שע"י זה חל בהדם דין שצריך לזורקו ואם אין הציץ בשעת טומאה אז כבר לא חל בהדם דין שצריך ליזרק אף ע"י ציץ, והתוס' סברי דריצוי ציץ שייך רק לזריקה ולא יותר...

• שו"ת אבני נזר חלק חושן משפט סימן צ

ובעיקר מה שאמרת דבדלא דרב חסדא אם אירע טומאה ה' לובש הציץ. ליתא דפירוש אין עודה על מצחו היינו שאינו על מצחו בשעת טומאה כמו שפירש"י סנהדרין (י"ב ע"ב) בין שישנו על מצחו של כה"ג בשעת טומאה **ובפסחים [עז ע"א] בין שישנו על מצחו בשעה שאירעה טומאה בקרבנו. אבל אם בשעה שאירעה הטומאה לא הוי על מצחו שוב אין תקנה. וכן משמע בירושלמי (פ"ב דחגיגה סוף הלכה ד') כה"ג מתלבש בכליו בכל יום כדי לרצות על טומאה**

כמ"ד אין הציץ על מצחו אינו מרצה. ואי מהני כשלוש אחר שאירעה הטומאה למה לו ללבושו תחילה כשיארע טומאה ילבשנו אלא ודאי לא מהני אם אינו על מצחו בשעה שאירעה לו טומאה:

ט. חידושי בתרא

שעט) כג: אר"נ אמר קרא לעמוד לשרת, לעמידה בחרתיו ולא לישיבה. ואין להקשות דל בחרתיו מהכא, ודי לדרוש לעמוד לשרת ולא בישיבה, די"ל דבא לדרוש דגם לעיכובא הוא, דרק לעמידה נבחר ככהן, אבל בישיבה לאו שמה כהונה עליה, ובא לחלוק אבעל הברייתא דרק מב' פסוקים ידע לעיכובא. וכן פ"י תוס' ד"ה אימא.

י. איזהו מקומן מסכת זבחים דף כג עמוד ב

יושב מנלן וכו' לעמידה בחרתיו ולא לישיבה - פירש"י וכיון שלא נבחרו הו"ל זרים, וכן מפרש תוס' בסוגיין **דהפסול מטעם זרות, ולפי"ז פליג ר"נ אברייא דילפא הפסול מדשנה הכתוב לעכב**, ופליג נמי אדר' משרשיא דילף לעיל טז. ק"ו זר מיושב, [ועי"ש שטמ"ק, ומיושב השתא קושיתו וכי פליג ר' משרשיא אדר' ישמעאל שהוא תנא, ולפי"ז י"ל דסבר כתנא דברייא דהכא, ורב נחמן דהכא סבר כר' ישמעאל דהתם ודו"ק], ועי' צ"ק כאן דדיוק דרש"י הוא מלשון רבא מכדי יושב כזר דמי. **אמנם בשטמ"ק (ש"נ אות יט' עי"ש) איתא נוסחא אחרת ברש"י ולפי"ז פסול יושב הוא עצמי ולא מטעם זרות ולא פליג אברייא, ועי' זבח תודה דנוסחא זו היא עיקר**, ועי"ש דברמב"ם נמי מוכח דלאו משום זרות פסול וכן מסקנת תוס' דסוגיין, וכ"ד חי' הר"ן בסנהדרין פד. (ליקוטים).

יא. רמב"ם יד החזקה הלכות ביאת המקדש פרק ה

(יז) **וכל העובד והוא יושב חילל ועבודתו פסולה ואינו לוקה מפני שאזהרה שלו מכלל עשה היא** וכן כל העוסק בעבודה מעבודת המקדש צריך שיהיה עומד על הרצפה ואם היה דבר חוצץ בינו ובין הקרקע כגון שעמד על גבי כלים או בהמה או על רגלי חבירו פסל וכן אם היה דבר חוצץ בין ידו ובין הכלי שעובד בו פסל:

• שערים מצויינים בהלכה

ומש"כ הרמב"ם שאזהרה שלו מכלל עשה, כתב בכס"מ ופשוט הוא, ובברכת הזבח הקשה עליו מהגמ' בסמוך מכדי יושב כזר דמי וכו', ומבואר דלכל מילי יושב כזר דמי חוץ ממיתה דממעטינן משום דהוי ב' כתובים, הא לענין מלקות כזר חשיב ולוקה מאזהרת זר. ועי' מש"כ ליישב בחק נתן ובצאן קדשים. ובערוך לנר (סנהדרין פד. ד"ה ולא לישיבה) כתב דהרמב"ם ס"ל כשיטת החי' הר"ן ויד רמה (שם) החולקים על פרש"י, וס"ל דלא הוי כזר, ולכן אינו לוקה. ועי' בדברינו בסמוך (ד"ה כשהוא - השני) בשיטת רש"י. ועי' בביאור הגרי"פ על הרס"ג (ל"ת רסד, שכ: דאין הכרע לדבריהם, והוא פירש שם (שכ. סוד"ה ועדיין) שאזהרה שלו מכלל עשה, היינו עשה דמורא מקדש.

יב. שערים מצויינים בהלכה

שנה עליו הכתוב לעכב. כתבו התוס' לעיל (ד): ד"ה תימא) דבכל דוכתא בעינן בקדשים שינה לעכב [ועי' בדברינו לעיל (כג. ד"ה תלמוד) אי גם בשאר מילין]. ועי' מש"כ התוס' לעיל (ה. סוד"ה אימא) שלמדים דבר זה מדכתיב (תצא כג-כד) "מוצא שפתיך תשמר ועשית כאשר נדרת... נדבה" [עי"ש בגמ'], הרי שהקרבן כשר אע"פ שהצריכה תורה לשחטו לשמו, ומכאן שצריכים בקדשים שנה עליו הכתוב לעכב. והנה יש הסוברים דאף כשהזהירה התורה בלאו שלא לעשות דבר בקדשים, אם עבר ועשה אין הקדשים נפסלים בכך, ואין אומרים כיון שהזהירה התורה בלאו משמע ממילא שמעכב. ויש החולקים בזה, ועי' מזה במשל"מ (ק"פ פ"א ה"ה) ובשעה"מ (שם), וכבר כתבנו מזה לעיל (כג. ד"ה תלמוד) עי"ש.

יג. שערים מצויינים בהלכה

שהקרבן עולה, והמלאך עושה אותם כתר לקונו" [ועי' במג"א סוס"י צד דתפלה בכוונה עדיף ממעומד, וכ"ה בעוד פוסקים, לעומת זה בפמ"ג נראה שנוטה דמעומד עדיף דבלא"ה אין אנו מכוונים, ועי"ש מה שהעיר גם מדין קרבן שיושב פסול. ועי' בפמ"ג א"א סי' פט ס"ק יז, וכן בשועה"ר שם ס"ט ומשנ"ב ס"ק מב, דעדיף להתפלל בישיבה בזמן תפלה, מלהתפלל בעמידה אחר זמנה]. ועי' בגמ' ברכות (כו:) אין עמידה אלא תפלה, שנאמר (וירא יט-כז) "וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם" [ועי' בתרגום אונקלוס עה"כ (וירא יח-כב) "ואברהם עורנו עומד לפני ה'", ואברהם עד כען משמש בצלוי קדם ה'], ועי' בב"ח (שם) מש"כ לבאר ד' הטור דבעי עמידה כיון שדומה לקרבן, והרי אנו למדין מאברהם דבעי עמידה עי"ש.

מכדי יושב כזר דמי ומחלל עבודה. בגמ' יליף דצריך עמידה לשירות. וכתוב בטוש"ע (או"ח סי' צח ס"ד) התפלה היא במקום קרבן, ולכך צריך ליזהר שתהא דוגמת הקרבן בכוונה כו'. [ועי"ש במחז"ב (סק"ג) ובכה"ח (ס"ק כג) בשם עמודי שש, ביקידה של אש שהיה בקרבן דוגמתו בתפלה כוונת הלב בוער באש וכו'], ומעומד דומיא דעבודה דכתיב לעמוד לשרת [והשוואת הרגלים ככהנים בשעת העבודה – טור, ועי"ש בב"ח בכוונת הטור], ועי"ש עוד דינים בתפלה שהוא כמו הקרבנות, ומסיק בטור וכ"ה בלבוש, "ואחר שיעשה זה לדוגמת הקרבן עולה לריח ניחוח למקום

יד. דף על הדף מסכת זבחים דף כג עמוד ב

בגמ': יושב מנלן אמר רבא וכו' לעמידה בחרתיו ולא לישיבה. הנה כתיב (בראשית יח, כב): ואברהם עורנו עומד לפני ה' וגו', ובתרגום אונקלוס תרגם את המלה "עומד", שכוונתה היא "תפילה". כי על כן כל תפילה, נקראת "עמידה". "וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם (בראשית יט, יז) ואין עמידה אלא תפילה" (ברכות כו ב). וכתב בספר ברכת מרדכי (פר' וירא ע' קצא):

נראה עוד, שאונקלוס אילפנו דעת, מהו שורש הענין שתפילה נקראת "עמידה". ו"עמידה" כוונתה לתפילה, לא רק משום שדין התפילה להיות בעמידה, אלא משום שכל "שירות", צריך להיות בעמידה. כמש"כ על עבודת הקרבנות, אשר חייבת להיות בעמידה, כדילפינן ממש"נ (דברים יח, ה) "לעמוד לשרת", "לעמידה בחרתיו ולא לישיבה" (זבחים כג ב).

והתפילה, "שירות" היא. וזה שכותב האונקלוס, "משמש" בצלו. כי אמנם התפילה, עבודה של שירות היא. לכך נקראת התפילה "עמידה".